

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

435

שיחת מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • פרשת מקץ – חנוכה תש"פ

וממשיכים ומזכירים אחר כך "ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם", ויש להתבונן הטעם מפני מה היו זקוקים לרחמים רבים, בפרט שהם היו טהורים וצדיקים ועוסקי תורתך כפי שמזכירים בהמשך התפילה, ומדוע לא זכו לנס אף בלא רחמים.

וביאר בזה הפרי מגדים (סימן תרפ"ב במשבצות זהב) ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם – אף על פי שלא הקדימו תפילה לצרה. והיינו שפירש הטעם שהיו צריכים רחמים רבים משום שלא הקדימו תפילה לצרה, ואם היו מתפללים לפני שתבוא הצרה לא היו זקוקים לרחמים רבים, ואף בלי רחמים היו זוכים לנס.

וידוע מה שכתב המהרש"א בקידושין דף כ"ט שאם נעשה לאדם נס על ידי תפילתו, זה לא נס אלא דרך הטבע, שאדם שמבקש רחמים מרחמים עליו, והמלך מרחם על מי שמבקש ומתחנן לפניו.

ובזה ביאר המהרש"א את מה שמובא בגמרא שם שאביי שלח את רב אחא בר יעקב לישון במקום שיש בו מזיקים, כדי שיתפלל ויהרוג את המזיק בתפילתו, ולכאורה הרי אין סומכין על הנס, וביאר המהרש"א כי "בודאי סמך אביי על חסידותו ושמתוך תפילתו לא יהיה ניזוק ויהרוג את המזיק ואין זה מקרי נס".

ויתכן לפי זה שגם החשמונאים אם היו מתפללים, זה כבר לא היה נס, והיו זוכים לישועה אף בלי רחמים רבים.

אמנם מדברי הפרי מגדים מבואר שלא מספיק מה שהיו מתפללים בשעת המלחמה, אלא גם היו צריכים להקדים תפילה לצרה, כמו שאמרו (סנהדרין מד, ב) לעולם יקדים אדם תפילה לצרה, וכיון שלא הקדימו תפילה לצרה היו צריכים רחמים רבים לזכות לנס ולישועה (א"ה. כאן הורחב קצת ביאור הענין משיחה משנת תשע"ד).

ההודאה וההלל בימי החנוכה

ומסקנת כל הניסים הייתה כפי שמזכירים בסוף תפילת על הניסים "וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול", והיינו שקבעו לדורות את ימי החנוכה להודות ולהלל על הניסים.

והם שני עניינים, הודאה והלל. "הודאה" זה מה שאומרים על הניסים בברכת ההודאה בשמונה עשרה, שמלבד ההודאה הקבועה על כל מיני דברים, מודים אנחנו לך וכו' על חיינו וכו', מוסיפים עוד הודאה מפורשת בפרט על נס חנוכה, על מה שהיה בימי מתתיהו בן יוחנן, וגם בברכת המזון מזכירים על הניסים בברכת נודה לך. "ולהלל" זהו ההלל השלם שאומרים בכל ימי החנוכה.

ובאמת ההודאה עצמה יש בה שני עניינים, שאינה רק אמירת תודה, אלא גם מלשון הודאה על האמת, שאנו מודים ואומרים שכך האמת, וזה הפירוש בברכת מודים, מודים אנחנו לך שאתה הוא וכו' צור חיינו מגן ישענו אתה הוא, כלומר שקודם אנו מודים על האמת, שאנו מאמינים ויודעים "שאתה הוא" הנותן לנו את כל הטובות הללו, ולאחר מכן גם אומרים תודה – נודה לך ונספר תהלתך וכו', והם שני חלקים בהודאה, ההודאה שכך האמת וגם אמירת תודה.

וכן הפירוש גם בעל הניסים, שמזכירים תחילה "שעשית" לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, שאנו מודים על האמת שאתה עשית, שהקב"ה עשה לנו את כל הניסים, וגם אומרים תודה על זה.

וזהו שקבעו שמונת ימי חנוכה "להודות ולהלל", ראשית להודות, שזה כולל את שני העניינים הנ"ל, וגם להלל היינו לשבח על גבורות השם, והוא מה שאומרים את ההלל השלם בכל ימי החנוכה, ואמנם

היוונים רצו לעקור האמונה והקדושה

אנו עומדים בימי החנוכה, שבהם זכינו לתשועה מגזירות היוונים, והגזירות היו "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך", גזירות על תורה ועל מצוות, להשכיחם תורתך שלא יעסקו ישראל בתורה, ולהעבירם מחוקי רצונך שגם מצוות לא יקיימו, וידוע שהם גזרו במיוחד על מצוות שבת ומילה וראש חודש, שלא לשמור שבת, ולא לעשות ברית מילה, ולא לקדש את החודש, ויש להתבונן מה המיוחד במצוות אלו שגזרו דווקא עליהם.

והביאור משום שהיוונים רצו לעקור את האמונה, כמו שאמרו חז"ל (בראשית רבה ב, ד) וחושך זה גלות יוון וכו' שהייתה אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל, וענין קרן השור להורות על "כוחי ועוצם ידי", שהשור יש בו כוח גופני, ועיקר כוח השור הוא בקרניו, שיכול לנגוח בהם, ואמנם לשור אין שכל ומהיכן הוא יודע שהוא יכול לנגוח עם הקרניים, אבל זה טבע שהטבע הקב"ה בבריאה, שבשור יש טבע כזה שהוא יודע שהוא יכול עם הקרניים לנגוח ולהזיק, "שור נגח", ולכן נתכוונו היוונים כשאמרו לכתוב על קרן השור, שהוא כוח הגוף, להראות על כוח הטבע, בלי אמונה רח"ל.

גזירות על שבת מילה וראש חודש

וזה היה עיקר רצונם, לעקור את האמונה, ולכן גזרו בפרט על שבת ומילה וראש חודש, שהן מצוות מיוחדות השייכות לאמונה, שבת הוא יום השביעי שבו שבת הקב"ה מכל מלאכתו בבריאת העולם, והוא זכר למעשה בראשית, שבת היא אמונה שיש בורא עולם, כי בו שבת מכל מלאכתו, זכר למעשה בראשית.

וכן מילה שעל ידה מקבלים קדושה ומתקדשים יותר, ועל שאינו מהול הרי הוא אסור בתרומה, ובקרבת פסח, ובקדשים, ופסול לעבודה, משום שיש בו פגם, פגם הערלה, והמילה נותנת קדושה, קדושת ישראל, וביקשו היוונים לבטל ענין זה ולכפור בקדושה.

וכן ראש חודש, הרי בית דין קובעים את ראש חודש, האם החודש מלא או חסר, ולפי זה קובעים את כל המועדים, וכל קדושת המועדים – כל הימים הקדושים שיש לנו הם על ידי "מקדש ישראל וראשי חודשים", שישאל מקדשים את ראשי החודשים, ואילו "מקדש השבת" זה הקב"ה, וכן "מקדש ישראל" זה הקב"ה, אבל את החודש מקדשים ישראל, וזה כוח של כלל ישראל לקדש, וכיון שזה ענין של קדושה שבזה תלוי גם קדושת כל המועדים, ביקשו היוונים לבטלו.

וזה היה רצונם של היוונים, לעקור את האמונה ולבטל את הדברים של קדושה, שלא תהיה קדושה, ולכן גזרו במיוחד על המצוות האלה, שבת מילה וראש חודש, שהן מצוות שנותנות קדושה, ושייכות לאמונה. ובאמת הגזירות השפיעו שהיו הרבה מתייוונים מהיהודים, ואחר כך בזכות מסירות נפשם של החשמונאים זכו לנס.

הניסים והישועות ברחמים רבים

ובתפילת על הניסים אומרים "על הניסים ועל הפורקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל המלחמות", ומזכירים הרבה חלקים: ניסים, פורקן, גבורות, תשועות, ומלחמות, "שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה", שהיו ניסים שלא כדרך הטבע, וכפי שמזכירים בהמשך "מסרת גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים" שזה לא בדרך הטבע, ועל הפורקן ועל הגבורות ועל התשועות, ובנוסף הנרות הללו מזכירים גם "על הנפלאות" והיינו דברי פלא, ועל המלחמות, שעשו מלחמה וכך הייתה הישועה, על ידי שעשו מלחמה וניצחו את היוונים, זהו המלחמות.

בהלל יש גם הודאה, הודו להשם כי טוב כי לעולם חסדו, אבל עיקר ענין ההלל הוא שבחים, לשבח ולהלל על גבורות השי"ת.

הניסים בימים ההם – בזמן הזה!

ובאמת יש להתבונן בעיקר הדבר שאנו מודים ואומרים תודה להקב"ה על מה שקרה לפני אלפי שנים, והרי הניסים היו בימים ההם, ומה זה שייך לנו, למה אנו צריכים להודות על ניסים שנעשו בדורות הקודמים, ומה קיבלנו שנתחייבנו בהודאה על כך.

הביאור בזה פשוט, שהרי אנחנו מקבלים חינוך מההורים מהדורות הקודמים, ואם ח"ו היו היוונים מצליחים להפק זמנם "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך" ולא היו היהודים שבאותו הדור עומדים בניסיון, אם הם היו מתייוונים ומתקלקלים, אזי גם אנחנו לא היה לנו שום חינוך! וכל החינוך שיש לנו היום הוא מפני שהם מסרו נפשם על התורה והמצוות, ובזה זכו לישועה שבתלו הגזירות, ועל ידי זה קיבלנו מדור לדור ומדור לדור חינוך של אמונה.

ואם כן אנו זוכים בזכות הישועה שלהם שהיא ישועה גם בשבילנו, שאם לא הייתה ישועה להם אזי מה היה איתנו, ולא היה לנו מי שיחנך אותנו, ועל זה אנחנו מודים, על החינוך לתורה ואמונה שיש לנו היום מכוח הניסים שנעשו בימים ההם.

הודאה על החיים ועל הנשמה

והנה בברכת מודים אנו אומרים "על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך", ויש להבין מה הם שני הדברים, על חיינו ועל נשמותינו, וכי יש חיים בלי נשמה.

והביאור בזה כי אמנם כן, יש חיים גם בלי נשמה, כפי שביארנו פעם מה שאומרים בכל בוקר כשקמים מהשינה מודה אני לפניך וכי שהחזרת בי נשמתך, ולכאורה אינו מובן וכי בשעה שאדם ישן הוא מת ואינו נושם, ומהו שהחזרת בי נשמתך.

והביאור כי אכן בשעת השינה אדם נושם, אבל הוא בלי נשמה, כידוע שיש כמה חלקים בנפש (עיין בראשית רבה יד, ט) והם נפש רוח נשמה חיה ויחידה, ולבעלי חיים גם כן יש נפש ורוח, אבל לא נשמה, שהנשמה היא קדושה, ובשעה שאדם ישן הנשמה יוצאת מגופו ועולה לשמים, ובאותו הזמן הוא חי ונושם כמו בעל חי, עם נפש או רוח, אבל בלי נשמה, ואין בו את קדושת הנשמה בשעת השינה, ולכן כשמתעורר צריך ליטול ידיים להעביר את הרוח רעה, והוא מצד חסרון הקדושה שלא הייתה בו נשמה, ועל זה מודים שהחזרת בי "נשמתך".

וזה ביאור שני החלקים שמזכירים בתפילה, על חיינו המסורים בידך, היינו הודאה על החיים עצמם, וגם על נשמותינו הפקודות לך, על קדושת הנשמה שיש לנו.

על נסיון שבכל יום וטובותיך שבכל עת

ומודים עוד "על נסיון שבכל יום עמנו", היינו שבכל יום יש לנו ניסים, ולכאורה היכן רואים שיש ניסים בכל יום לכל אחד, ואמנם התפילה היא בלשון רבים על נסיון שבכל יום "עמנו", וזה מובן שבציבור יש ניסים בכל יום, אבל גם כל אחד ואחד, יתכן שיש לו ניסים בכל יום והוא לא מרגיש בזה, כמו שאמרו (נדה לא, א) שאין בעל הנס מכיר בנסו, ובכל יום יש מן השמים ניסים עם הציבור וגם עם כל יחיד יכול להיות, ועל זה אנו מודים על נסיון שבכל יום עמנו.

ועוד מודים "על נפלאותיך וטובותיך שבכל עת", ויש להתבונן בשינוי הלשון, שהניסים הם 'בכל יום', ואילו הנפלאות והטובות הם 'בכל עת', ומה מהם תדיר יותר, האם בכל יום או בכל עת? – דבר זה יש ללמוד מנוסח ברכת המזון, ששם אומרים "שאתה זן ומפרנס אותנו תמיד בכל יום ובכל עת ובכל שעה", ומשמע שהוא בסדר מוסף והולך, תחילה בכל יום, ויותר מזה בכל עת, ויותר מזה בכל שעה.

והפירוש בזה כי יש מזון הנצרך רק פעם ביום, וזהו שאתה זן ומפרנס אותנו בכל יום, במזון שמספיק פעם אחת ביום, ויש מזון הנצרך כמה פעמים ביום, וזהו בכל עת, שהיום מתחלק לכמה עונות, בוקר וצהריים וערב, ובכל עת הקב"ה זן ומפרנס אותנו, ויש גם מזון הנצרך בכל שעה, והיינו בכל רגע ורגע, כי שעה אין הכוונה כפי השעון שלנו, אלא משהו, רגע, ויש מזון הנצרך בכל רגע כגון אוויר לנשימה.

ועל כל זה אנו מודים שאתה זן ומפרנס אותנו בכל מיני המזון הנצרכים, בכל יום פעם ביום, ובכל עת פעמיים או שלוש ביום לפי הצורך, ובכל שעה אוויר לנשימה שהוא בכל רגע ורגע.

ולפי זה מה שאומרים על נסיון שבכל יום ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת, משמע שהנפלאות והטובות הם יותר מניסים, שהניסים הם בכל יום, פעם ביום, ואילו הנפלאות והטובות הם גם בכל חלק מהיום, בכל עת, ערב ובוקר וצהריים יש נפלאות וטובות.

יודוך ויהללו את שמך "באמת"

ובהמשך התפילה אומרים עוד "וכל החיים יודוך סלה ויהללו את שמך באמת", יודוך ויהללו, היינו הודאה והלל, וכאמור הודאה כוללת שני דברים, שמודים שזה אמת, וגם אומרים תודה, ויהללו זה שבח, שמלבד ההודאה והתודה גם משבחים להקב"ה.

ומוסיפים עוד מילה ויהללו את שמך "באמת", היינו להבין באמת שאנו חייבים להודות, וזה שייך לאמונה, להאמין באמונה שלמה שאנו חייבים ויש על מה להודות, כי הכל בידי שמים וחייבים להודות על זה, להודות שכך האמת שזה מן השמים, וגם להגיד תודה.

ואמנם זו מדרגה שיהיה "באמת", כי בדרך כלל אדם חושב שזה טבעי, וצריך אמונה שלמה לזכור שהכל בהשגחה ולא בדרך הטבע, ומתוך כך מודים ומהללים "באמת".

ובחובות הלבבות (שער עבודת האלוקים פ"ה) כתב שהשכל אומר לנפש, הלא תדעי שאת חבולה בטובות בוראך עלייך, וחבולה הוא לשון משכון, כמו "לא תחבולי", והיינו שהנפש מקבלת כל כך הרבה טובות מהקב"ה שהיא ממושכנת עבור זה, כי הרי מי שמקבל טובות צריך להחזיר משהו, והוא חייב, ומי שחייב צריך לתת משכון עד שישלם, וזהו שאומרים לנפש, תדעי שאת חייבת הרבה להקב"ה ולא שילמת עדיין, והנך ממושכנת בזה, כמו משכון.

וזה נקרא "באמת", להבין את זה, ולהאמין בזה, בשלמות, באמת, ולהתנהג לפי זה, שכל ההנהגה תהיה בהתאם לזה, וגם התפילה תהיה מתוך הכרה והרגשה זו, וזוהי מדרגה שאינה פשוטה.

מדרגות האמונה על ידי לימוד מוסר

כל ענייני האמונה יש בהם הרבה מדרגות שלא פשוט להשיגם, והדרך לזה היא על ידי לימוד המוסר. היום סיפר לי אחד שיש לו חברותא שלומד איתו, ולפני שמתחילים ללמוד בבוקר הם לומדים מסילת ישרים קצת, כמה דקות, והוא מרגיש שזה מוסיף לו הרבה, כל יום כמה דקות מסילת ישרים, וכבר גמרו את המסילת ישרים ועכשיו מתחילים שוב מתחילת הספר, כי זה מחזק ומשפיע הרבה.

כל אחד צריך משפיע, מישהו שישפיע עליו, והאדם יכול להשפיע על עצמו, על ידי העסק בספרי מוסר, אבל בלי עסק של השפעה אין השפעה, וכבר כתב המשנה ברורה בסימן א' "וצריך האדם לקבוע לו עת ללמוד ספרי מוסר בכל יום ויום, אם מעט ואם הרבה, כי הגדול מחברו יצרו גדול הימנו, ותבלין היצר הרע הוא תוכחת מאמרי חז"ל", והיינו אף שכל לימוד תורה הוא תבלין ליצר הרע (וכמו שביאר הגר"ס באיגרת המוסר) אבל התבלין המועיל ביותר הוא תורת היראה, ספרי המוסר ויראת שמים, זהו התבלין הכי חזק נגד היצר הרע, וצריכים סייעתא דשמיא לקיים את זה. א גוט חנוכה!

נדבת ידידינו הרב רפאל מאיר שליט"א
כהודיה להשי"ת לרגל הולדת בנו שיח"י זיכה להכניסו בבריתו של אאע"ה בעתו ובזמנו לגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים!

לע"נ הרבנית הצדקנית
מרת **מינה אדלשטיין** ע"ה
בת הגר"ר **מרדכי שמואל קרול** זצ"ל
נלב"ע ב' טבת תשס"ט - תנצב"ה

לעילוי נשמת איש החסד
רב פעלים בגלוי ובסתר
הרב ר' **יצחק ב"ר יהודה לוי** זצ"ל
נלב"ע ג' כסלו תש"פ - תנצב"ה

לע"נ הגאון הגדול
רבי **פינחס שרייבר** זצ"ל
ב"ר **ישראל בונם** זצ"ל
נלב"ע ד' טבת תש"ע - תנצב"ה